

Il-Ħuttafa

Numru 146

Mejju - Ġunju 2018

Xifa

€2 għal min mhux membru

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Fbieb Huttaf

Fenek żaġżuġ għaddej sparat fir-riserva naturali tal-Għadira

mill - editur

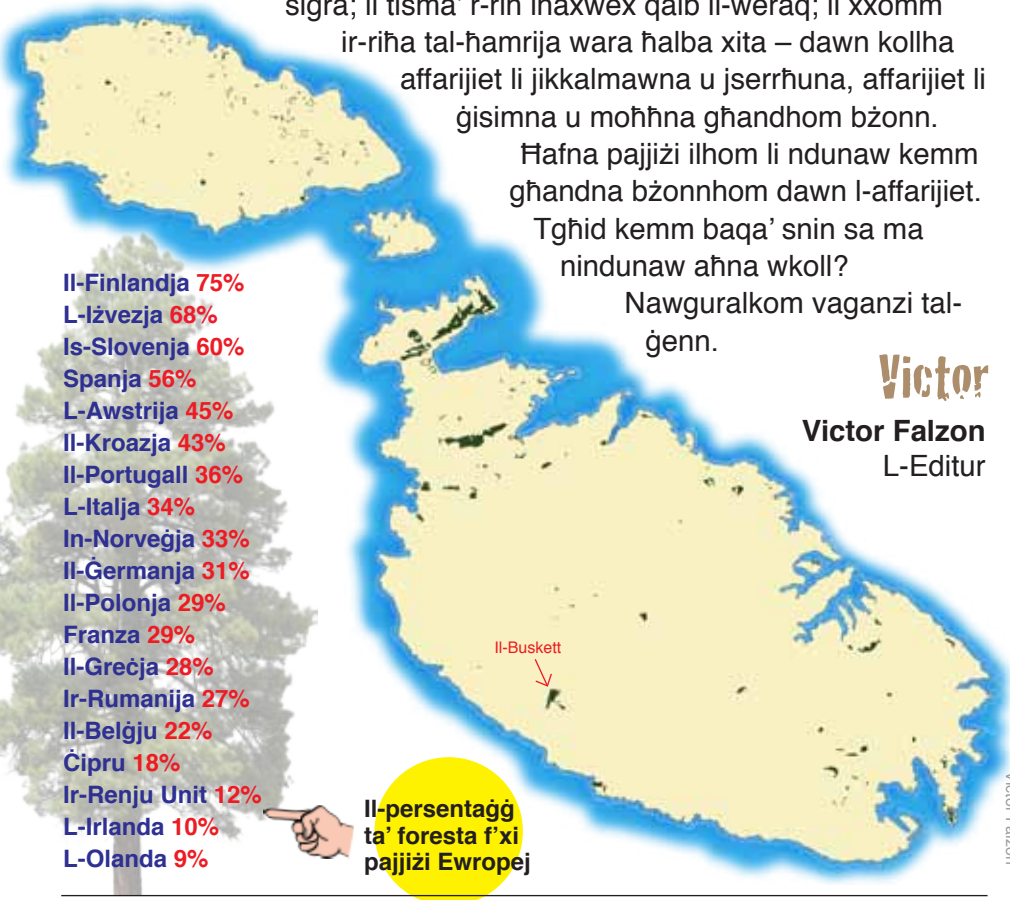
Mill-pajjiżi kollha tal-Ewropa, Malta għandha l-iżgħar persentaġġ ta' art mgħottija bis-siġar: **xi 1% biss**. Forsi taħsbu fil-Buskett u tgħidu: "U eija, dawk is-siġar kollha, kif jista' jkun għandna daqshekk ftit?" Imma hekk hu, u ħarsa lejn il-mappa ta' Malta malajr turina. Dawk it-tikki u rqajja' żgħar ħodor huma l-area kollha bis-siġar li għandna.

Għalhekk fraħt meta smajt li fil-Buskett thawlu 3600 siġra oħra u li f'Kemmuna wkoll thawlu xi 3000 siġra u arbuxxell. Imma daqshekk ieħor nindanna meta naqra *kważi kuljum* li tqaçċtu xi ringiela siġar fi pjazza jew fi triq, biex flokhom jittla' blokk bini jew titwessa' triq. Donnu xi ħadd iddeċieda li s-siġar m'għadhomx moda fejn jgħix il-bniedem. X'kull waħda! Qisek qed tgħid li m'għadhiex moda tieħu n-nifs!

Is-siġar mhux biss jagħtuna l-arja tafux. Li tħares minn tieqa u tara siġra; li tisma' r-riħ iħaxwex qalb il-weraq; li xxomm ir-riħa tal-ħamrija wara ħalba xita – dawn kollha affarijiet li jikkalmawna u jserrħuna, affarijiet li ġisimna u moħħna għandhom bżonn.

Ħafna pajjiżi ilhom li ndunaw kemm għandna bżonnhom dawn l-affarijiet. Tgħid kemm baqa' snin sa ma nindunaw aħna wkoll? Nawguralkom vaganzi tal-ġenn.

Victor
Victor Falzon
L-Editur

X'għandna f'dil-ħarġa?

Mill-editur	2
Aħbarijiet	3
It-Triq it-Tajba	4
BirdHero	6
Agħtiha l-kulur	7
Dik il-Bużzieqa	7
Agretti Bojod	8-9
Kolina u Żeppinu	10
In-Naħla tal-Ġonna	11
Intervista mal-Bużbież	11
Il-Harruba	12-13
Iċ-Ċiefa	14-15
Light Pollution	16

Kitbu f'dil-ħarġa

Desirée Falzon, Victor Falzon, Maria Farrugia

Klabb

Klabb Huttaf huma l-membri żgħar u żgħażaġ (-18yrs) ta' BirdLife Malta. Il-Klabb jorganizza attivitajiet għall-familja, mixi, żjarat f'riservi naturali, ħargiet bil-lanċa u attività ambjentali. Kull xahrejn noħorġu l-magażin *Il-Huttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. It-taqsima tal-membri li għalqu t-13 tisseejjah **Falko**. Shubija fil-klabb hija €10 fis-sena. Tista' tissieħeb ukoll il-familja kollha, li tibda tirċievi wkoll ir-rivista *Bird's Eye View* kull tliet xhur. Shubija għall-Familja hija €29.

Kuntatt

tel 21347645 / 21347646
indirizz 57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
imejl info@birdlifemalta.org
websajt www.birdlifemalta.org

© BirdLife Malta, Ġunju 2018
Disinn u produzzjoni Victor Falzon
Stampat għand Poulton's Print Shop
Reg.Vol.Org. VO/0052

FUQ QUDDIEM

Ritratt ta' Victor Falzon

Ix-xifa (avocet *Recurvirostra avosetta*) hija tajra tax-xtut mhux tas-soltu. Dak il-munqar stramb milwi 'l fuq huwa għodda eċċellenti biex taqbad gambli u hut żgħir mill-ilma. Ix-xifa hija speċi rari f'Malta u meta tinzel xi waħda fir-riservi tal-Għadira, Is-Simar jew Is-Salina jmorru ħafna berdwoċers jarawha. Għalkemm ix-xifa hija protetta bil-liġi, xorta waħda tinqatel spiss mill-kaċċaturi.

Sponsun

Taż-
Żebbuġ

Verdun

Jghannu bil-ferh!

Fl-aħħar! Wara snin twal nithabtu għalihom, l-għasafar tal-għana suppost li issa jistgħu jtiru protetti u hielsa minn Malta. Il-Qorti Ewropea ddecidiet li Malta ma tistax iktar tħalli n-nassaba jaqbd u dawn is-seba' speċi ta' għasafar. Tradizzjoni, delizzju, passjoni... dawn mhumiex raġunijiet tajbin biex għasfur jinqabad mis-selvaġġ ħalli xi egoist joqgħod jisimgħu jpespes maqful f'gaġġa. **L-għasafar tal-għana suppost li issa jsiru mharsin bil-liġi s-sena kollha.**

Gardell

Apparell

L-imnasab mimdudin (*clap nets*) mhux ha jkunu permessi iktar fil-pajjiżi tal-Ewropa. Dan ifisser li l-insib kif isir f'Malta u f'pajjiżi oħrajn bħal Franza u Spanja, ha jkun illegali. Dawn kollha aħbarijiet tajbin għall-għasafar.

Dan huwa l-logo tal-kampanja tal-BirdLife kontra l-insib.

Ekrú

Ġojjin

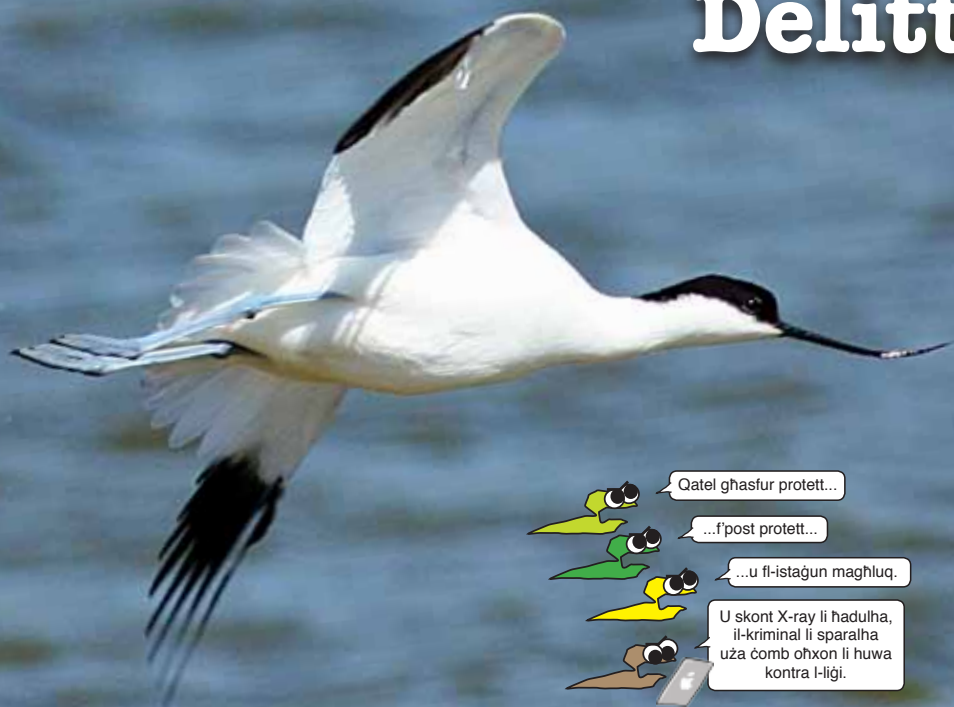
Tpingija Victor Falzon, hliet l-ekru (RSPB)

F'ħafna pajjiżi u gżejjer madwar Malta l-għasafar tal-għana jbejtu bil-gzuz. Imma f'Malta le, jew forsi wahdiet. Għaliex? Ovvja, għax meta jkollok 4000 nassab lesti għalihom bix-xbiek mifruxin fl-art, ara povru ġojjin kif jista' jkun ma jinqabadx.

Delitt fis-Salina

Ix-xifa rari narawha f'pajjiżna. Fl-20 ta' Mejju niżlet waħda fir-riserva naturali tal-Għadira. Wara xi granet tistrieħ u taqbad il-hut taret u marret sar-riserva naturali tas-Salina, fejn ukoll għamlet xi granet tikkaċċja l-bużaqq mill-ilma. Imma fil-lejl bejn is-26 u s-27 ta' Mejju dahal għaliha kaċċatur, sparalha u qatilha. **Hekk, għall-gost!** Peress li s-Salina hija miftuħa lejl u nhar, jista' jidhol kulhadd x'ħin irid.

Qatel għasfur protett...
...f'post protett...
...u fl-istaġun magħluq.
U skont X-ray li hadulha, il-kriminal li sparalha uża ċomb oħxon li huwa kontra l-liġi.

Peter u Sylvia, Maris u Sky huma żewġ pari tewmin ħbieb b'rabta speċjali bejniethom: li jekk jaqdbu id xulxin jibdew jifhmu x'inhi tħoss in-natura!

It-Triq it-Tajba

Kien il-bidu tas-sajf u l-ġenituri tal-ħbieb tewmin kienu ftehm u jiehdu ġimgħa *leave* u jqattgħuha f'lukanda ħdejn il-baħar. L-erba' tewmin ferħu mhux ftit: ġimgħa šiħa flimkien, mimlija avventuri!

Kuljum filgħaxija l-erbgħa bdew imorru passigġata tul il-bankina twila ma' xatt il-baħar. Kienet imdawla sew bil-lampi tal-lukanda. It-tewmin malajr draw l-annimali tal-inħawi għax kif joħorġu mil-lukanda kienu jgħaqqdu jdejhom u bis-saħħa tal-maġija li kellhom kienu jisimgħu n-natura titkellem.

"Min jaf nerġgħux nisimgħuha tonħor dik il-gremxula," daħqet Sylvia.

It-tfal qabdu idejn xulxin halli jisimgħu l-ħajja ta' madwarhom. Semgħu ħafna annimali jtkellmu, u faqqgħuhom bid-daħq żewġ qniefed iqarmċu l-bebbux u jgorru kemm kienu nexfin!

F'daqqa waħda Maris sikktithom għax donnha semgħet lehen inkwetat. It-tewmin, id f'id, waqfu jissemgħu:

"Fejn hu? Fejn jien? Uff, hawnhekk diġà dort. 'Id-dawl tax-xefaq' qaluli l-Ma u l-Pa, 'fittex id-dawl tax-xefaq.' Imma ma jistax ikun hawn. Kif għajjejt.."

U f'dak il-mument it-tfal raw għasfur kbir jinżel fuq il-blat tax-xatt ftit metri bogħod minnhom. Ġrew għal ħdejh u Maris ġabritu bil-mod u ħaddnitu magħha biex ma jithabatx. Sylvia żammitlu munqaru ħalli ma jwegġax lil Maris fil-paniku.

"Iiii, din naf x'inhi!" qalet. "Din garnija! Ara t-tubi fuq munqarha."

Is-subien daru mal-bniet u Sylvia kompliet tispjega:

"F'Il-Fluttafa qrajt li dawn l-għasafar ibejtu fil-irdumijiet u meta ż-żgħar jiġu biex itiru l-ewwel darba, ftit minnhom jithawdu minħabba d-dwal tax-xtut."

Kompliet tgħidilhom li l-garni jersaq lejn l-art bil-lejl biex il-predaturi ma jarawhx. L-istint taż-żgħar imexxihom biex meta jtitlqu mill-bejta jtiru lejn id-dawl baxx li jkun hemm fuq ix-xefaq u

b'hekk isibu triqithom u joħorġu fuq il-baħar.

"Miskina, naħseb ħawduha d-dwal tal-lukanda!" qal Peter. Imbagħad qam u hu u Sky telqu jiġru lejn il-lukanda. Daħlu bla nifs u Peter lebbet lejn il-kċina waqt li Sky mar ifittex lil ommu. Maris u Sylvia baqgħu barra jħaddnu l-garnija, u wara ftit Peter ġie lura b'kaxxa u bil-galbu qiegħdu l-garnija fiha biex iżzomm kalma. Erba' passi warajh wasal Sky ma' ommu li kellha f'idha ċ-ċwieviet tad-dingi li kienu krew mil-lukanda.

"Ejja nuruha t-triq it-tajba dil-povra garnija," qalet omm Sky u Maris, waqt li żammet id-dingi sod sakemm kulhadd tela' fih, inkluż il-kaxxa bl-għasfur. Startjat il-mutur u saqet 'il barra, bogħod mid-dwal tax-xatt.

Meta tbeġħdu ftit sew mix-xatt Maris refgħet il-garnija mill-kaxxa u wara li mlewha bil-bews, hi u Sylvia telquha bil-mod f'xifer id-dingi. Il-garnija malajr taret u sparixxiet fid-dlam imma t-tfal kienu kuntenti li issa kienet qegħda fit-triq li tibda ħajjitha fuq il-baħar.

Il-bqija tal-ġimgħa għaddiet bħal żiffa u ż-żewġ familji kienu waslu biex imorru d-dar. Imma t-tewmin kien baqgħalhom biċċa xogħol x'jagħmlu: kienu kitbu ittra lill-manijer tal-lukanda li fiha qalulu bl-avventura tagħhom. Wegħduh ukoll li jibqgħu jiġu fil-lukanda tiegħu basta jbidel id-dwal ta' barra u jagħmilhom iħarsu 'l isfel. B'hekk il-lampi jdawlu l-bankina bla ma jfixklu l-garni fuq l-irdum.

L-ittra tefgħuha fil-kaxxa tas-suggerimenti fil-*foyer* tal-lukanda. Imbagħad qabzu fil-karozzi, għalqu l-bieba u qabdu t-triq lura lejn Ħal Bużbież. Kienu kuntenti li għal darb'oħra kienu salvaw annimal bis-saħħa tal-forza ta' bejniethom.

"Telquha bil-mod f'xifer id-dingi."

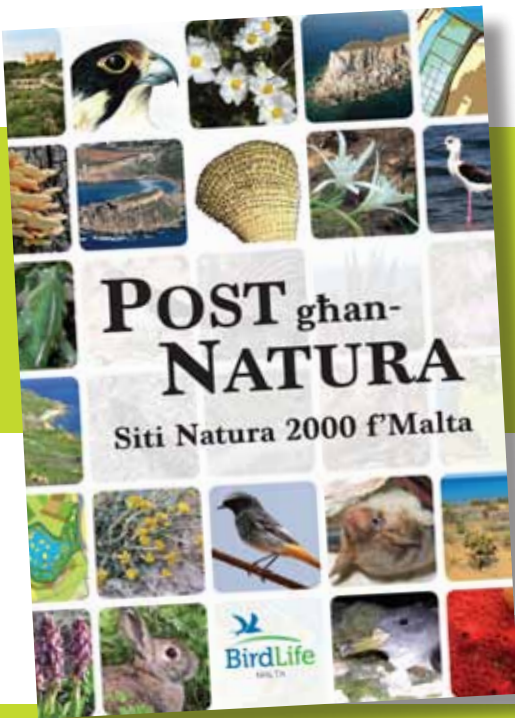
Victor Falzon

Din hija biss storja. Jekk **intom** issibu għasfur ferut jew għajjen, cemplu lill-BirdLife fuq 79255697 u jiġi xi hadd għalih. B'hekk jingħata l-aħjar kura.

4 **'xefaq.** Jew l-orizzont, dik il-linja fejn is-sema donnha tiltaqa' mal-baħar (bl-Ingliż *horizon*)

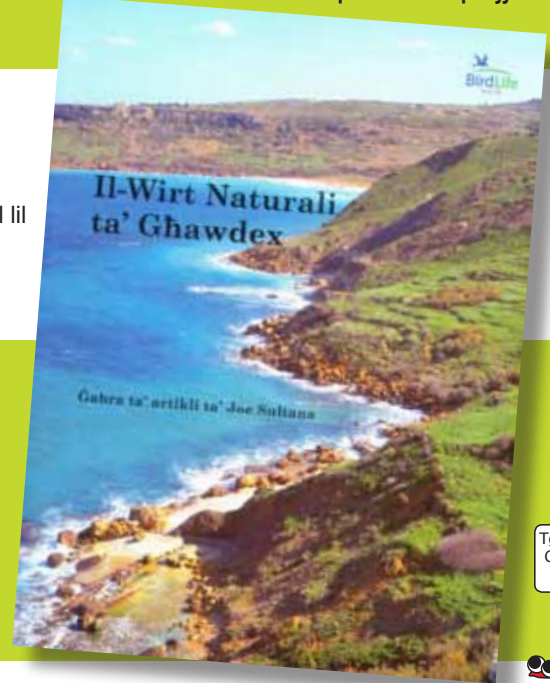
Żewġ kotba ġodda tal-BirdLife

Post għan-Natura

Ktieb fuq is-siti Natura 2000 tal-Gżejjer Maltin • Bil-kulur minn qoxra sa qoxra • 72 paġna • Bil-Malti • Ideali għal studenti tal-ġeografija fis-sekondarji • Mimli tagħrif, ritratti, tpingijiet u mapep dwar il-flora u l-fawna tat-48 inhawi protetti f'pajjiżna • prezz €7

Għal kopja ta' dawn il-kotba ċempel lil BirdLife Malta fuq 21347644/5 jew ibghat imejl lil info@birdlifemalta.org

Il-Wirt Naturali ta' Għawdex

Ktieb li jiġbor fih 83 artiklu tan-naturalista Joe Sultana li dehru f'rivisti Għawdxin fuq medda ta' snin • Bil-kulur minn qoxra sa qoxra • 224 paġna • Bil-Malti • Ideali għal min jixtieq jitgħallem dwar il-flora u fawna ta' Għawdex • prezz €15

Tgħid ikolli nitt! Għawdex biex nixtrih?

Int bis-serġetà?!

BOV CARDS

be part of the Valletta 2018 celebrations

with the BOV Mastercard Prepaid Cards

Join the celebrations and get your commemorative Valletta 2018 Mastercard Prepaid Cards today.

Terms and conditions apply.

Bank of Valletta p.l.c. is a public limited company licensed to carry out the business of banking and investment services in terms of the Banking Act (Cap. 371 of the Laws of Malta) and the Investment Services Act (Cap. 370 of the Laws of Malta).

2131 2020 | bov.com

Issued by Bank of Valletta p.l.c., 58, Triq San Żakkarija, Il-Belt Valletta VLT 1130

PREMIUM PARTNER

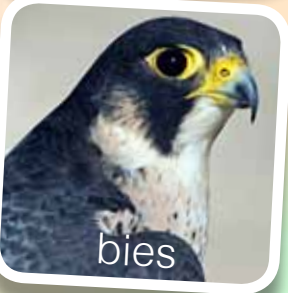
BOV

Bank of Valletta

Adim Vella

ćiefa

bies

Avon Tanti

merill

Trid tkun

#BIRDHERO ?

Fil-BirdLife ilna hafna snin naħdmu u nirsistu biex nġhinu l-ġhasafar. Dan naġhmluh b'ħafna modi, fosthom billi:

- nistudjaw l-ġhasafar biex insolvu l-problemi tagħhom
- nikkuraw ġhasafar feruti sa ma jerġġhu jtiru
- nedukaw lin-nies dwar in-natura u l-ambjent.

Tixtiequ tġhinuna f'dan ix-xoġhol? Faċli: **siru Bird Heroes!**

#BirdHero hija *adoption scheme* fejn tadotta wiehed minn tliet ġhasafar:

ćiefa - li tirrappreżenta l-istudju tal-ġhasafar

bies - li jirrappreżenta l-kura ta' tajr ferut

merill - li jirrappreżenta l-edukazzjoni dwar in-natura

Bis-saħħa ta' dawn l-adozzjonijiet il-BirdLife tkun tista' tkompli tistinka għall-ħarsien ta' dawn l-ġhasafar u l-bqija tan-natura.

Kull Bird Hero jintbaġħtu...

- Print ta' akwarell tal-ġhasfur tal-ġhażla tiegħek
- Ċertifikat ta' adozzjoni
- Kartolina b'taġħrif dwar l-ġhasfur
- Aħbarijiet dwar x'qed taġħmel il-BirdLife
- Il-maġaġin *Bird's Eye View* (verżjoni diġitali) kull tliet xhur

L-akwarelli originali huma xoġhol l-artist u naturalist **Nimrod Mifsud**

Jiena għadni kemm sirt Bird Hero!

Waawww!

Fħallikom mill-waww! Siru intom ukoll!

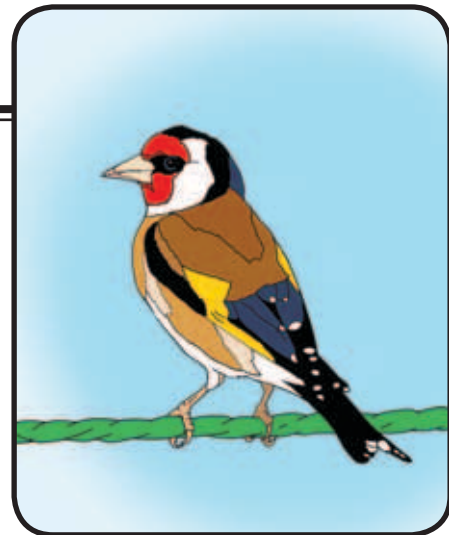

Għal aktar taġħrif mur fil-websajt www.birdlifemalta.org jew iggugilja **#birdhero**

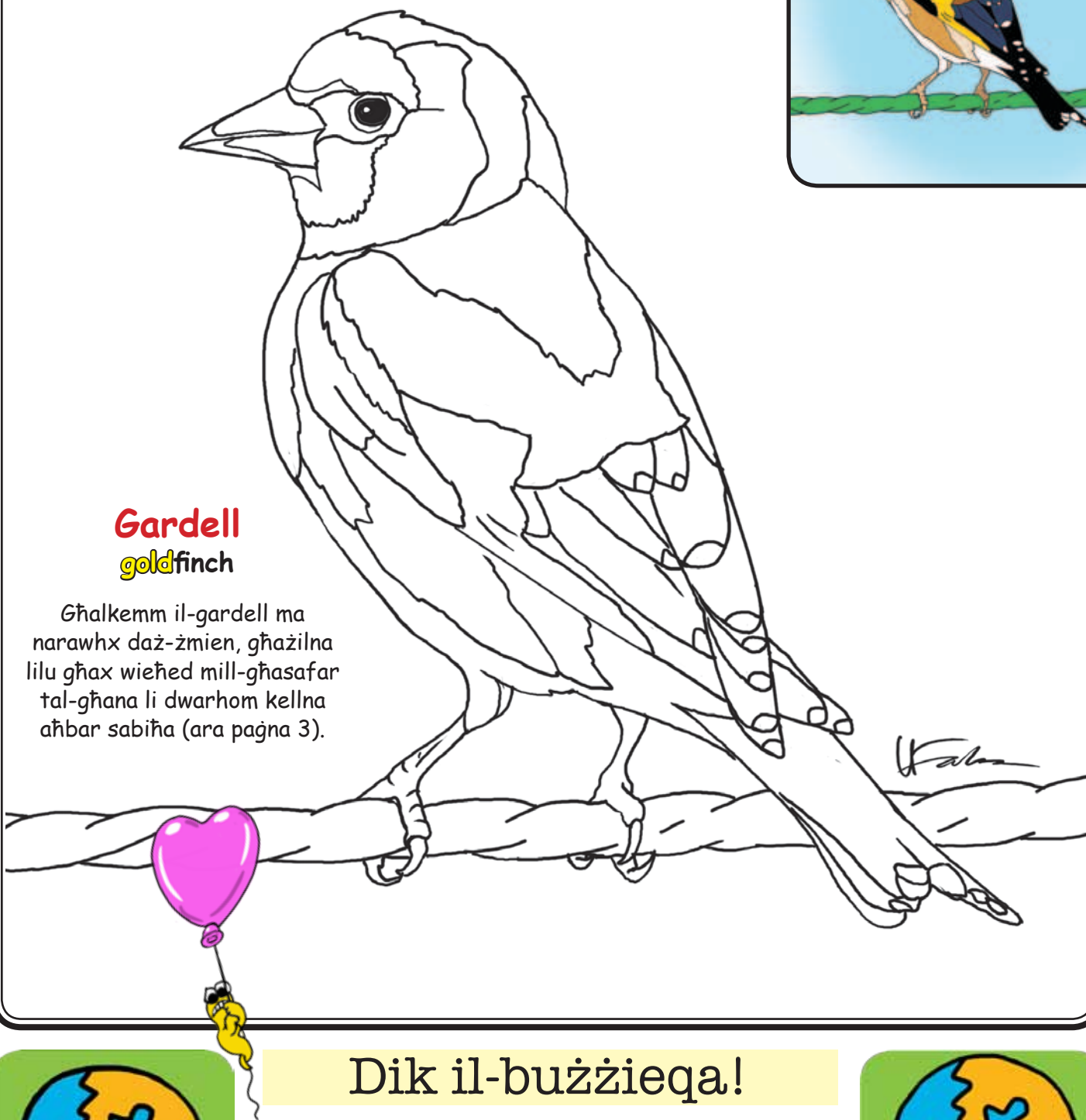
Agħtiha l-kulur!

Victor Falson

Gardell goldfinch

Għalkemm il-gardell ma narawhx daż-żmien, għażilna lilu għax wieħed mill-għasafar tal-għana li dwarhom kellna aħbar sabiħa (ara paġna 3).

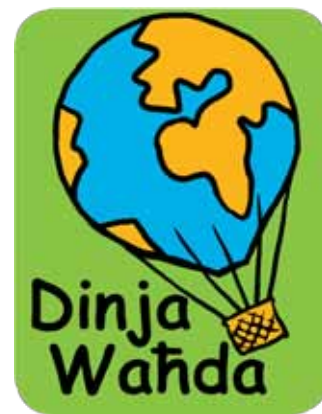
Dik il-bużżeġa!

Jekk ha tagħmlu festin tużawx bżieġaq minfuħin bil-gass, jiġifieri minn daw li jekk titlaqhom itiru 'l fuq. Dawk il-bżieġaq meta jispiċċalhom il-gass spiss jaqgħu fil-baħar. U kif tafu, jittieklu minn fkieren, ħut, gawwi, ċief, eċċ. għax jaħsbuh ikel. U msieken imutu. Biex tieħu gost inti, tpoġġix animali fil-periklu.

Ilkoll tafu bil-bużżeġa fil-logo ta' Dinja Waħda. Biex inkunu ta' eżempju, iddeċidejna li anke l-bużżeġa tal-logo nibdluha, li ma jmurx ittirilna mar-riħ! Haħaħa! :) Kif taraw fil-logo il-ġdid il-bużżeġa m'għadhiex tal-lastku imma saret hot-air balloon minn dawk li jtellgħu n-nies fihom.

Il-logo l-antik

Il-logo l-ġdid

Agrett Abjad

Little Egret *Egretta garzetta*

Ritratt ta' Aron Tanti mehud fir-riserva naturali tal-Ghadira

BirdLife
MALTA

L-Avventuri ta'

Kolina l-Kokka u Żeppinu ż-Żring

Żeppinu huwa żring fuq ruħu u n-Nanna Kolina hija kokka xejn inqas fuq tagħha. Minkejja li Kolina xwejtja u Żeppinu zagħżuġh, flimkien dawn it-tnejn ikollhom avventuri mill-iktar interessanti.

Żeppinu. Kemm hu sabiħ Nanna li tirrilassa hdejn il-baħar. Issa qed nifhem għaliex il-bnedmin iqattgħu granet sħaħ hawnhekk matul is-sajf.

Kolina. Ma nafx, jien qed inħoss wisq sħana.

Żeppinu. U ejja Nanna, issa daqt jibda jidlam u tiffriška.

Granċ. Ajjut, ajjut! Għinuni noħroġ minn hawn!

Kolina. X'waħda din! X'kien dan il-ħoss?

Granċ. Ajjut, ajjut!

Żeppinu. Tgħid xi fatat Nanna?

Kolina. Taħseb? U le, il-ħoss ġej minn din in-naħa. Ejja ħa naraw.

Żeppinu. Minn dan il-bott ġej il-ħoss, Nanna! Helow, helow, hemm xi ħadd?

Granċ. Iva, iva hawn jien. Għinuni noħroġ minn hawn jaħasra!

Żeppinu. Hawn granċ, Nanna! Tini jdejk, Granċ, u ħu nifs qawwi 'l gewwa ħa nigbduk. Wieħed, tnejn, tlieta...

Granċ. Għall-erwieħ kemm ilni ma nħoss naqra arja friska. Kont se mmut f'dak il-bott bis-sħana... u bil-guħ! Tuni x'niekol malajr għax ser nistordi.

Żeppinu. Hawn ħa naqra alga. U int x'fettilek dħalt f'dak il-bott?

Granċ. Jien naf, ħsibt li nista' nagħmlu d-dar tiegħi imma spicċajt weħilt fih minflok. Ġrali kif qed jigrilhom ħafna annimali oħra minħabba l-iskart li l-bnedmin qegħdin jittfgħu fil-baħar.

Kolina. X'ħasra u x'għarukaża. Kieku kulħadd jifhem kemm jagħmel ħsara dan l-iskart, kieku żgur joqogħdu aktar attent.

Granċ. Kieku taf kemm minn sħabi mietu għax kieku l-iskart jew inqas f'xi ħaġa li jarmu l-bnedmin. Veru mhux sew li qiegħed jigrilna hekk.

Żeppinu. Jaħasra, li kieku dan is-sajf it-tfal kollha ta' Malta flok jarmu l-iskart jigbru dak li jsibu mormi! Jekk dak l-iskart ikun għadu tajjeb jistgħu jisseparawh u flok problema jsirilhom riżors. U ħadd minn sħabna ma jwegġa'.

Kolina. U lkoll kemm aħna, bnedmin u annimali, ingawdu minn ambjent nadif!

X'taħsbu, ħbieb?
Ser tieħdu s-suggeriment tiegħi għal dan is-sajf ħalli flimkien nagħtu daqqa t'id lill-ambjent?

In-Naħla tal-Ġonna

White-banded Digger Bee *Amegilla quadrifasciata*

In-naħla tal-ġonna hija naħla żgħira li tista' taraha spiss speċjalment jekk għandek ġardina bil-fjuri (pereżempju lantana). Ma tagħmilx għasel, tgħix weħidha u l-mara tħaffer bejta fil-ħamrija, trab jew ramel. Daharha sufi kannella u fuq żaqqa (abdomen) għandha erba' faxxi bojod fuq sfond iswed. Jekk tara waħda tħuf minn fjura għal oħra ara jirnexxilekx tinduna jekk hix raġel jew mara. Dawn l-istampi għandhom jgħinuk.

♀

♂

Fix-xjenza ♀ = mara, u ♂ = raġel

Bzzzzzzzzzzzzzzzz!

Denis Caechia

Bħalna, fis-sajf l-għasafar jaqbadhom iktar għatx. Għalhekk tajjeb li fil-ġardina, bitha jew gallerija nohorgulhom reċipjent żgħir bl-ilma. Timlewx fond wisq li ma jmurx tegħreq fih xi gremxula jew wiżgħa.

Dejjem iċċekkjaw il-websajt jew paġna Facebook ta' BirdLife Malta biex tkunu tafu bl-attivitajiet li norganizzaw għall-membri

Intervista ma' fjura

Bużbież
Fennel

Bongu Bużbieża, inti pjanta Maltija?
Bongu. Iva, Maltija daqsek jien.

Inti speċi rari jew komuni?
Fares madwarek u malajr tinduna...

Kos, jidher hawn minnkomp mhux ħazin.
Hekk hu, jien għadni komuni sew.

Hawnhekk qegħdin f'ġenb ta' triq. Inti f'dan l-ambjent biss tikber?
Le ta, nikber ukoll f'art imqallba, raba' mitluq, steppa, irkejjen f'ġonna, eċċ.

U l-fjuri tiegħek kif ikunu?
Kif qed tara, jien nagħmel fjuri żgħar f'bukketti qishom umbrelel sofor.

Jaqaw inti tigi mill-pjanta jisimha ferla?
Prosit, iva. Il-ferla hija kugina tiegħi imma dik tagħmel il-fjuri fir-rebbiegħa.

U inti qiegħda bil-fjuri bħalissa...
Iva, is-sajf l-istaġun tiegħi. Minn Ġunju sa Awwissu nkun fl-aqwa tiegħi.

Għandek xi problemi?
Hawn min lilna jarana koroh u meta jiġu jnaddfu għub it-toroq iqacċtuna u jbexxuna bil-velenu. L-aġħar għax jagħmlu dan meta nkunu bil-fjuri.

Għaliex l-aġħar?
Għax meta jagħmlu hekk ma jagħtuniex ċans nagħmlu żerriegħa ħalli jikber iktar bużbież. Ara kemm friefet u naħal jispiċċaw bla ikel.

Veru. Insomma, grazzi ħafna.
Grazzi lilek. Issa jekk trid tgħinna, għandi ftit żerriegħa digà misjura, ħu minnha u xerridha x'imkien.

Waww grazzi! Fadtlek ftit u ħa nxerridhom f'rokna fil-ġnien tal-iskola.

il-ħarruba

Kultant tisma' min juża l-espressjoni “**xiħ daqs ħarruba**”. Dan għaliex il-ħarruba hija sigra li kapaċi tgħix ħafna sekli u donnha ma tmut qatt – sintendi dejjem sakemm ma jaqtgħuhiex biex iġġaddu triq jew jibnu blokk flettijiet. Id-dehra ta' ħarruba tifrex dlielha f'rokna ta' għalqa hija xena tipika tal-kampanja Maltija. Jalla tibqa' hekk għal dejjem.

Desirée Falzon

Il-qoxra taz-zokk tal-ħarruba jvarja skont l-età. Friegħi riċenti jkunu aktarx lixxi, iz-zokk maġġur iktar ikollu tikmix u flieli, u spiss ikollu bħal blalen goffi u nefħiet, kif jidher fir-ritratt. Dawn il-blalen iktar tarahom f'siġar irġiel.

Victor Falzon

Iż-żerriegħa tal-ħarrub għandha postha fl-istorja tal-bniedem għax fl-antik lilha kienu jużaw biex jiżnu d-deheb. Il-kelma *carat* fil-fatt ġejja mill-isem antik tal-ħarruba *ceratonia*. Dan huwa wkoll parti mill-isem xjentifiku tagħha.

Victor Falzon

Il-weraq tal-ħarruba jkun ileqq. Dan għaliex il-wiċċ tal-weraq minn fuq ikollu kisja ta' speċi ta' xama' (dik li fil-bijoloġija nsejġulha *waxy cuticle*). Din il-lega tagħlaq il-pori tal-weraq biex is-sigra ma titlifx wisq ilma. Barra minn hekk meta l-weraq ileqq jirrifletti d-dawl u s-sigra tassorbi inqas sħana.

Victor Falzon

Il-ħarrub jagħmel il-fjuri f'Ottubru. Fil-ħarrub, il-fjuri nisa u l-fjuri rġiel ma jikbrux fuq l-istess siġra. Il-fjuri rġiel jiġbdu ħafna insetti, (speċjalment in-naħla tal-għasel) li joħdulhom il-polin. Il-fjuri nisa jkomplu jikbru u jsiru frott.

Joe Sultana

Il-frotta tal-ħarruba hija miżwet twil qisha fulu ċatt, biż-żerriegħa f'ringiela. Taħt il-qoxra għandu saff artab u ħelu li minnu hawn min jagħmel ġulepp, karamelli u anke ċikkulata. Il-frott fir-ritratt għadu aħdar u nej, ikun tajjeb meta jsir kannella skur, għall-ħabta ta' Santa Marija (nofs Awwissu).

buqrajq

John J Borg

brimba qabbieža

Victor Falzon

qanfud

Joe Sultana

Diversi animali jsibu kenn u ikel f'siġra tal-ħarrub. Fost dawn insibu ghasafar bħall-buqrajq, il-gamiema u l-pitirross, mammiferi bħall-qanfud u l-ballottra, partita brimb u bebbux, u ħafna insetti fosthom naħal, nemel, baħrijiet u ħanus.

Iċ-Ċiefa

Ir-ruħ tal-irdumijiet

Victor Falzon

Kannella minn fuq...

Munqar b'saħħtu, b'ganċ fit-tarf

...bajda minn taht

Ġwienah twal, dojoq u ġejjin għall-ponta

Ittir viċin ħafna ta' wiċċ il-baħar, għalhekk tissejjaħ *shearwater* bl-Ingliż.

Isem xjentifiku *Calonectris diomedea*
Isem bl-Ingliż **Scopoli's Shearwater**
Daqs 45-48ċm Xiber 100-125ċm Piż 560-1060g
Ikel **ħut, klamari, eċċ.**
Ħabitat **baħar, xtut bl-irdum fi żmien il-bejta**
Status **diversi kolonji mdaqqsin, residenti fis-sajf biss**

Jekk trid titgħallim iktar fuq l-għasafar li jbejtu f'Malta **The Breeding Birds of Malta** huwa l-ktieb għalik. Għall-bejgħ mill-BirdLife u hwienet tal-kotba.

BirdLife, Malta

Munqarha huwa b'saħħtu u fit-tarf milwi 'l isfel qisu ganċ. Dan jiswieha ħafna biex il-ħut u l-klamari li taqbad ma jizolqulhiex minn ħalqha.

Daqs proprju ta' bajda ta' ċiefa.

Il-fellus idum iktar minn xahar u nofs biex ifaaqqas mill-bajda. Għall-ewwel ġimgħat ikun qisu ballun suf griż! Ftit ftit is-suf iwaqqgħu u floku jtella' kisja rix. Sal-aħħar ta' Settembru jkun lest biex itir.

Joe Sultana

Aron Tanti

Waqt l-istaġun tal-bejta ċ-ċief jagħmel ġurnata fuq il-baħar jistad, u lejn l-art jersaq biss filgħaxija. Sakemm tinzel ix-xemx jingabru fi gruppi kbar jgħumu u jittajru f'it 'il barra mill-irdum. Kif jidlam itiru lejn il-bejta biex jitingħu lill-ferħ bil-ġuħ. Idumu sejr in hekk sajf sħiħ.

Dawn il-gruppi ta' ċief miġburin f'wiċċ il-baħar jissejju rafts.

Il-lajs kemm taf..

lċ-ċief jgħix ħajtu kollha fuq il-baħar. Jersaq biss lejn l-art fi żmien il-bejta għall-ħabta ta' Marzu. Ibejjet fi xquq fis-sisien u l-irdumijiet: f'Ta' Ċenċ (f'Għawdex) hemm l-ikbar kolonja fil-gzejjer Maltin, b'xi 1000 par.

Aron Tanti

Ara, nahseb dik fr.. far.. tarf...

Raft!

YOURS TO DISCOVER

Pollution is when something is introduced into the environment making it harmful for humans, animals and plants. Some forms of pollution can be seen, some are invisible.

The Scopoli's shearwaters, Ċiefa in Maltese, spend their whole lives at sea, coming on land only at night.

Following their breeding season in summer, young Scopoli's Shearwaters start venturing out from their cliff nests into the sea.

They need the safety of darkness to do so; young Scopoli's follow the natural brightest source of light at night, on the horizon, in order to be guided offshore.

LIGHTS POLLUTION
Birds have difficulties to follow the lights offshore, remaining trapped on the land.

Aerial photo of Malta and Gozo at night

In Malta, there is no location that is free from light pollution. One can observe that sky glows above Malta at several tens of kilometres away, even from out at sea.

WHAT ARE THE THREATS?

Birds have difficulties to follow the lights offshore, remaining trapped on the land.

- 1 Sea turtles come back to the same place where they were born to lay their eggs. A female turtle generally moves to the beach at night, to lay between 40 and 200 eggs into the sand.
- 2 The hatchlings emerge two months later, during the night in order to avoid predators, like birds and crabs.
- 3 During their process of finding the sea, the hatchlings could miss the right way because artificial lights disorientate them and so some head the wrong direction, for example, towards roads.

YOU CAN HELP!

Turn off unnecessary lights. Check your home lights. Spread the word!

Contact: info@aquarium.com.mt
WWW.AQUARIUM.COM.MT